

WIADOMOŚCI BANKU POLSKIEGO

(Drukowane jako rękopis).

Rok VIII.

WARSZAWA, DNIA 30 LISTOPADA 1931 R.

Nr. 22.

T R E Ś Ć:

Odznaczenia	str. 221				str.
Ruch służbowy	" 221		Zmiana w urzędowej stopie dyskontowej	"	222
Oświadczenie trasata, zastępujące protest z powodu niezapłacenia czeku	" 221		Wiadomości, dotyczące Funduszu emerytalnego i zwrotnego	"	222
Wysyłka do podawców zawiadomień o zaprotestowaniu weksli	" 222		Ruch zapasów kruszcowo-walutowych w 1931 r. w bankach biletowych oraz stosunek tych zapasów do obiegu banknotów i natychmiast płatnych zobowiązań	"	227
Nadsyłanie zapotrzebowań na druki i materiały piśmienne do 5 grudnia	" 222		Spółdzielnie kredytowe	"	231

Odznaczenia.

Pan Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej nadał „Medale Niepodległości” za pracę w dziele odzyskania niepodległości pp.: Bogdanowi Prokopczycowi, urzędnikowi Oddziału w Katowicach (Monitor Polski Nr. 64 z 19 marca 1931 r.) i Feliksowi Radomskiemu, urzędnikowi Oddziału w Równem (Monitor Polski Nr. 260 z 10 listopada 1931 r.).

Ruch służbowy.

Nominacje.

Dr. Mieczysław Anczakowski, p. o. Dyrektora Oddziału w Białymstoku, mianowany Dyrektorem tegoż Oddziału, Stefan Klepaczko, Zastępca Dyrektora Oddziału w Grodnie, mianowany Dyrektorem Oddziału w Lidzbarku, Adam Scheuer, Zastępca Dyrektora Oddziału w Ostrowie Pozn., mianowany Dyrektorem Oddziału w Zamościu, Kazimierz Cybulski, Zastępca Dyrektora Oddziału we Włocławku, mianowany Dyrektorem Oddziału w Łomży.

Przeniesienia.

Alfred Michejda, Dyrektor Oddziału w Zamościu, przeniesiony na równorzędne stanowisko do Oddziału w Grudziądzu.

Zmarli.

Witold Mokrzycki, emerytowany Dyrektor b. P. K. K. P. w Warszawie i Leopold Mergentaler, emerytowany urzędnik Oddziału Głównego.

Oświadczenie trasata, zastępujące protest z powodu niezapłacenia czeku.

(Dział VIII i IX, Spisu Okólników).

Stosownie do art. 31 prawa czekowego przedstawienie oraz nieotrzymanie zapłaty czeku może być stwierdzone albo aktem publicznym (protest z powodu niezapłacenia), którego dokonywa wyłącznie notariusz, albo oświadczeniem trasata, zamieszczonym na czeku i opatrzonym datą stwierdzenia niemożności zapłaty z wymienieniem dnia przedstawienia, albo też oświadczeniem izby rozrachunkowej, datowanym, a potwierdzającym, że czek został we właściwym czasie złożony do rozrachunku i że go nie wykupiono.

Sporządzenie protestu oraz spisanie oświadczenia trasata, zastępującego protest, powinno nastąpić przed upływem okresu do przedstawienia i to najpóźniej w pierwszym dniu powszednim po przedstawieniu, w przeciwnym razie nie ma skutków prawnych.

Dla skuteczności przeto protestu albo oświadczenia trasata, mającego znaczenie równoważne z protestem, są miarodajne 2 daty: 1) data przedstawienia czeku do zapłaty i 2) data dokonania protestu lub oświadczenia trasata.

Jeżeli czek przedstawiono do zapłaty przed upływem okresu przedstawienia (art. 15 prawa czekowego), protest zaś albo oświadczenie trasata dokonane było np. w drugim dniu powszednim po przedstawieniu, wówczas taki protest lub oświadczenie nie ma skutków prawnych.

Stąd oświadczenie trasata na czeku, zastępujące protest, powinno mieć następującą formę:

„Przedstawiono do zapłaty dnia..... 193... r.,
 „Brak pokrycia“ (albo „Czek odwołany“ lub „Upadłość wystawcy“)
 dnia..... 193... r.
 (podpis trasata).

Oświadczenia w tej formie powinny być stosowane również przez Bank Polski na żądanie posiadaczy czeków, które z jakiegokolwiek powodu nie mogą być honorowane.

Czeki, przyjmowane do komisowego inkasa, zasadniczo nie powinny być protestowane, lecz — w razie niezapłacenia — opatrywane oświadczeniem trasata w wyżej podanej formie, czego Oddziały winny w każdym przypadku dopilnować. Jeżeli jednak osoba, składająca czek do inkasa wyraźnie zaznaczy w liście inkasowej B, że życzy sobie dokonania protestu czeku przez notariusza w razie niezapłacenia, wówczas protest powinien być dokonany.

Wysyłka do podawców zawiadomień o zaprotestowaniu weksli.

(Dział IV Spisu Okólników).

Komisje Rewizyjne stwierdziły w niektórych Oddziałach, że wbrew postanowieniom Okólnika Nr. 26 z 22 marca 1929 r. wysyłane są do podawców zawiadomienia (notyfikacje) (form. Nr. 48) o każdym zaprotestowanym wekslu. Wobec tego przypomina się, że w przypadku, kiedy odesłanie lub doręczenie podawcy wekslu zaprotestowanego da się uskuteczyć w ciągu 4 dni powszednich, następujących po dniu protestu (art. 44 prawa wekslowego), wysyłanie podawcy zawiadomienia o proteście jest zbędne.

Nadsyłanie zapotrzebowań na druki i materiały piśmienne do 5 grudnia.

(Dział I Spisu Okólników).

W związku z listem okrężnym Nr. 67 z 27 listopada 1928 r. i notatką, zamieszczoną pod powyższym tytułem w Wiadomościach Banku Polskiego Nr. 22 z 29 listopada 1930 r., str. 209, przypomina się Oddziałom ponownie, że zapotrzebowania na druki i materiały piśmienne winny być wysłane najpóźniej do dnia 5 grudnia. Zaznacza się przytem, że zapotrzebowania, wysłane po oznaczonym dniu, będą wykonane przez Wydział Administracyjny — Dział Gospodarczy dopiero 2 stycznia lub w dniach następnych 1932 roku.

Zmiana w urzędowej stopie dyskontowej,

którą należy zaznaczyć w „Wiadomościach Banku Polskiego” Nr. 19 z 15 października 1931 r., str. 200:
 W. M. Gdańsk z 6% na 5%, która obowiązuje od dn. 24. XI. 1931 r.

Wiadomości, dotyczące Funduszków emerytalnego i zwrotnego.

Niniejszem podaje się do wiadomości pracowników treść § 11 Przepisów Emerytalnych Banku Polskiego, ustalającego całokształt działalności Funduszu zwrotnego (uchwała Rady Banku z dnia 10 października 1929 r.), przepisy dla Zarządów Funduszków emerytalnego i zwrotnego (zatwierdzone przez Pana Prezesa Banku dnia 10 października 1929 r.), sprawozdanie cyfrowe Funduszu zwrotnego za okres obliczeniowy 1930/31 r. (od 1.10.30 r. do 30.9.31 r.), oraz szereg uchwał Zarządów Funduszków zwrotnego i emerytalnego o treści ogólnej.

Przepisy Emerytalne.

§ 11.

Uchwalony przez Radę Banku dnia 10 października 1929 r.

Fundusz zwrotny.

Niezależnie od Funduszu emerytalnego tworzy się Fundusz zwrotny, do którego wpłaca Bank co miesiąc 2%, a pracownicy etatowi i nieetatowi 3% płacy zasadniczej wraz z dodatkiem za wysługę lat, za kierownictwo, lokalnym i dodatkiem na żonę.

Wpłaty do Funduszu zwrotnego oblicza się tylko od 12 pensyj rocznie, rozpoczynając od chwili przyjęcia pracownika nieetatowego lub przeniesienia pracownika kontraktowego do kategorii pracowników nieetatowych. Uskutecznianie wpłat ustaje z chwilą rozwiązania stosunku służbowego.

Zarząd Funduszu emerytalnego administruje także Funduszem zwrotnym.

Lokaty kapitałów Funduszu zwrotnego i całą rachunkowość prowadzi się oddzielnie i niezależnie od Funduszu emerytalnego.

Wypłaty pozostałości na rachunku Funduszu zwrotnego, przez co rozumie się składki Banku i pracownika oraz przypadający na nie stosunkowy udział w dochodach z lokat — dokonuje się w razie rozwiązania stosunku służbowego, lub też po upływie 15 a następnie 30 lat służby w Banku Polskim łącznie ze służbą w b. Polskiej Krajowej Kasie Pożyczkowej, jeżeli pracownik zażąda wypłaty.

Wypłata kapitału z Funduszu zwrotnego może nastąpić również po 10-letniej służbie w Banku Polskim (łącznie ze służbą w b. Polskiej Krajowej Kasie Pożyczkowej) tylko w następujących wypadkach:

- 1) na cele budowlane i zakup nieruchomości,
- 2) w innych ważnych wypadkach, uznanych przez Zarząd Funduszu (wkup lat do emerytury, posagi, zakup urządzenia domowego z okazji zawierania małżeństwa i t. p.).

Wypłata funduszu zwrotnego, w razie rozwiązania stosunku służbowego, może nastąpić dopiero po wypełnieniu przez pracownika wszystkich warunków, ustalonych w Przepisach Służbowych, oraz po opróżnieniu mieszkania, zajmowanego w budynku bankowym.

Bankowi przysługuje prawo pierwszeństwa do pokrycia z funduszu zwrotnego strat i szkód, powstałych dla Banku z udowodnionej winy pracownika.

Przepisy dla Zarządów Funduszków emerytalnego i zwrotnego.

Zatwierdzone przez Pana Prezesa Banku
w dniu 10 października 1929 r.

§ 1. Funduszami emerytalnym i zwrotnym zarządza Dyrekcja Banku przy współudziale 3-ch przedstawicieli pracowników, których deleguje Zarząd Zrzeszenia Pracowników w marcu każdego roku.

Oprócz tego Zarząd Zrzeszenia Pracowników wyznacza dwóch zastępców, powoływanych na wypadek ustąpienia z Zarządu jednego z trzech przedstawicieli pracowników lub nieobecności jednego z nich.

§ 2. Do zakresu działania Zarządów Funduszków emerytalnego i zwrotnego należy:

- a) decyzja w sprawach lokaty Funduszków emerytalnego i zwrotnego,
- b) zarządzanie, co najmniej raz na 5 lat, sprawdzenia samowystarczalności Funduszu emerytalnego przez specjalistów ubezpieczeniowców.

§ 3. Fundusze emerytalny i zwrotny mogą być lokowane według wyboru Zarządów Funduszków: w gotówce na rachunku w Banku Polskim, w papierach wartościowych o stałym oprocentowaniu, w akcjach Banku Polskiego, w nieruchomościach oraz wierzytelnościach, zabezpieczonych na pierwszym miejscu i w pierwszej połowie wartości nieruchomości.

§ 4. Dochody od lokat Funduszu zwrotnego (procenty, premje oraz zrealizowane zyski po potrąceniu ewentualnych strat) oblicza się w końcu roku kalendarzowego i dopisuje proporcjonalnie na dobro rachunków pracowników.

§ 5. Wypłata funduszu zwrotnego w myśl § 11 Przepisów emerytalnych dokonywa się z doliczeniem procentów według stopy dla rachunków oprocentowanych w Banku Polskim, licząc od ostatniego rocznego zamknięcia rachunków. Pracownik, który podjął kapitał z Funduszu przed rozwiązaniem stosunku służbowego, pozostaje nadal członkiem Funduszu zwrotnego.

§ 6. Z Funduszu zwrotnego mogą być udzielane pracownikom Banku do wysokości ich kapitału zwrotnego, oprocentowane pożyczki na cele budowlane, a w nadzwyczajnych wypadkach i na inne cele.

Podania o pożyczki lub wypłatę kapitału w myśl § 11 Przepisów emerytalnych należy wносить do Zarządu Funduszu w drodze służbowej i za pośrednictwem Wydziału Personalnego Dyrekcji, który zaopatrzy je swoją opinią.

§ 7. Likwidacja Funduszu zwrotnego może nastąpić na podstawie uchwały Rady na wniosek Zarządu Funduszu.

§ 8. Posiedzenia Zarządów Funduszków emerytalnego i zwrotnego zwołuje w miarę potrzeby lub na wniosek trzech członków Zarządu, lecz przynajmniej raz na kwartał — Naczelnny Dyrektor Banku, który jednocześnie jest przewodniczącym Zarządu.

§ 9. Uchwały Zarządu są prawomocne, jeśli zostały powzięte większością głosów w obecności conajmniej 2-ch Dyrektorów i 2-ch przedstawicieli pracowników. W razie równości głosów sprawę przedstawia się do rozstrzygnięcia Prezesowi Banku.

Powzięte uchwały winny być zaprotokółowane i protokoły przedłożone Prezesowi Banku do zatwierdzenia.

Sprawozdanie cyfrowe z działalności Funduszu zwrotnego pracowników Banku Polskiego za rok obliczeniowy 1930/1931 r.

(1. X. 1930 r. do 30. IX. 1931 r.).

W myśl uchwały Zarządu Funduszu zwrotnego Pracowników Banku Polskiego z 18 grudnia 1930 r. okresem obliczeniowym dla ustalania dochodów Funduszu zwrotnego jest okres roczny od 1-go października danego roku do 30 września roku następnego.

Centralna Księgowość, opierając się na tej uchwale, sporządziła zamknięcie roczne w d. 30. IX. 1931 r., a odnośne dane cyfrowe przedstawiają się następująco:

Stan Funduszu zwrotnego w d. 30. IX. 1930 r. wynosił zł 7,761.485³³

Wpływy w okresie obliczeniowym.

3% wkładki pracowników	„	534.536 ⁵⁶
2% dopłata Banku	„	356.357 ⁹² zł 8,652.379 ⁸¹

Wypłaty w okresie obliczeniowym.

Zwrot kapitału 167 pracownikom zwolnionym lub zemerytowanym . . .	zł	503 ¹⁷² 08
(w tem zwrot kapitału 55 pracownikom drukarni i introligatorni na kwotę zł 27.639 ⁸⁴ ; pracownicy ci zaliczeni zostali do innej kategorii)		
Zwrot kapitału 338 pracownikom czynnym	„	1,635.587 ⁵²
Zwrot 3% wkładek pracownikom zwolnionym lub zemerytowanym . . .	„	17.620 ⁹⁵
Zwrot 2% wkładek tymże pracownikom	„	11.747 ³⁴ zł 2,168.127 ⁸⁹
		zł 6,484.251 ⁹²

Dochody brutto, ustalone w dniu zamknięcia okresu obliczeniowego.

Dochód z oprocentowania lokaty Funduszu zwrotnego . . .	zł	785.359 ³⁷
Zyski na sprzedaży i losowaniu papierów	„	89.848 ²⁶ zł 875.207 ⁶³

Potrącenia z dochodów brutto.

Straty na papierach sprzedanych	zł	4.276 ¹⁷
Wypłaty odsetek od zwróconego kapitału pracownikom zwolnionym i zemerytowanym	„	18.136 ¹⁵
Wypłaty odsetek pracownikom czynnym z tytułu zwrotu kapitału	„	63.539 ⁰⁹ „ 85.951 ⁴¹ „ 789.256 ²²
Stan Funduszu Zwrotnego dnia 30 września 1931 roku		zł 7,273.508 ¹⁴

Dochód netto Funduszu zwrotnego za okres sprawozdawczy wynosi	zł	789.256 ²²
z kwoty powyższej przepisano do dochodów okresu przyszłego	„	320 ⁷³
Dochód przeznaczony do podziału między 1738 uczestników Funduszu wynosi	zł	788.935 ⁴⁹

Kwota dochodu zł 788.935⁴⁹ daje w stosunku do kapitału procentującego w okresie sprawozdawczym dochodowość Funduszu zwrotnego w wysokości

12⁹⁴⁸% w stosunku rocznym.

W tym stosunku procentowym zostały dopisane w dniu 30. IX. 1931 r. kwoty dochodu na poszczególne konta uczestników Funduszu.

Ustalenie okresu obliczeniowego dla dochodowości Funduszu zwrotnego.

Uchwała Zarządu Funduszu zwrotnego z dn. 18.XII 1930 r. — protokół Nr. 2, punkt 4.

Uchwalono, że okresem obliczeniowym dla ustalania dochodów Funduszu zwrotnego jest okres roczny od dnia 1 października danego roku do dnia 30 września roku następnego.

Pod datą zamknięcia okresu obliczeniowego, t. j. 30 września dopisuje się na poszczególne konta pracowników dochód, ustalony za dany okres.

W razie wypłaty funduszu zwrotnego w przypadkach, przewidzianych uchwałą Rady Banku z dnia 28. XI 1930 r., wypłaca się pracownikowi saldo jego funduszu zwrotnego w dniu zamknięcia okresu obliczeniowego (poprzedzającego wypłatę), z doliczeniem odsetek do dnia wypłaty według stopy przewidzianej w § 5 Przepisów dla Zarządów Funduszy emerytalnego i zwrotnego (stopa dyskontowa B. P.).

Przyjęcie daty 30 września, jako terminu zamknięcia okresu obliczeniowego, podyktowane zostało względami technicznymi, a mianowicie przeciążeniem Centralnej Księgowości w okresie zamknięć bilansowych.

Interpretacja § 11 Przepisów emerytalnych Banku Polskiego oraz § 6 Przepisów dla Zarządów Funduszy emerytalnego i zwrotnego—odnośnie wypłaty kapitału zwrotnego.

Uchwała Zarządu Funduszu zwrotnego z dn. 22. X 1931 r. — protokół Nr. 10.

Ustalono następującą interpretację § 11 Przepisów emerytalnych Banku Polskiego oraz § 6 Przepisów dla Zarządów Funduszy emerytalnego i zwrotnego w punkcie, dotyczącym wypłat kapitału zwrotnego po ukończeniu 10-ciu lat służby przez pracownika w b. P. K. K. P. i w Banku Polskim: zasadniczym okresem wypłat kapitału zwrotnego pracownikom jest okres 15-letni; pracownikowi, który po przesłużeniu 10-ciu lat (w P. K. K. P. i B. P.) podjął kapitał zwrotny lub jego część, przysługuje w terminie skończenia 15-tu lat służby prawo do podjęcia reszty kapitału zwrotnego, na zasadach wymienionych w p. 4 protokołu Nr. 2 posiedzenia Zarządu Funduszu zwrotnego z dnia 18 grudnia 1930 roku; pracownik, który po upływie 10-letniej służby podjął tylko część kapitału zwrotnego — może przed upływem 15-tu lat służby ubiegać się o wypłatę niepodjętej pozostałości Funduszu Zwrotnego według stanu z dnia pierwszej wypłaty.

Warunki udzielania pożyczek z Funduszu zwrotnego.

Uchwała Zarządu Funduszu zwrotnego z 1. XII 1930 r. — protokół Nr. 1.

Dla pożyczek, udzielanych z Funduszu zwrotnego na podstawie § 6 Przepisów dla Zarządów Funduszy emerytalnego i zwrotnego, ustalono następujące warunki:

- a) stopa procentowa wynosi 9% w stosunku rocznym,
- b) spłacanie pożyczek odbywa się ratami, z wyjątkiem pożyczek na cele budowlane, które na żądanie pracownika mogą być spłacane jednorazowo w terminie nabycia praw do wypłaty kapitału zwrotnego,
- c) okres, w którym pożyczka winna być spłacona nie może przekraczać lat 3-ch,
- d) pożyczający winien udowodnić zużycie udzielonej pożyczki na cel, na który została przyznana.

Wypłata kapitału zwrotnego na pokrycie pożyczek, płatnych w terminie nabycia praw do wypłaty kapitału zwrotnego.

Uchwała Zarządu Funduszu zwrotnego z 17. II 1931 r. — protokół Nr. 6.

Ustalono, że przestrzeganie terminów spłat pożyczek, płatnych w terminie nabycia praw do wypłaty kapitału zwrotnego oraz automatyczne przeksięgowanie wypłaty kapitału zwrotnego na pokrycie tego rodzaju pożyczek uskuteczniać będzie Centralna Księgowość. Wypłaty powyższe zatwierdzać będzie Zarząd Funduszu na zasadzie zawiadomienia Centralnej Księgowości o dokonanych przeksięgowaniach w formie miesięcznego wykazu, sporządzonego na ultimo każdego miesiąca.

Ustalenie terminu wypłat Funduszu zwrotnego oraz pożyczek przyznanych pracownikom.

Uchwała Zarządu Funduszu zwrotnego z 19. I. 1931 r. — protokół Nr. 3.

Ze względów technicznych ustalono terminy wypłat funduszu zwrotnego oraz pożyczek, przyznanych pracownikom, na ultimo miesiąca, w którym zapadła uchwała wypłaty.

Przesunięcie terminów płatności spłat, należnych Funduszowi zwrotnemu z tytułu pożyczek, udzielonych pracownikom.

Uchwała Zarządu Funduszu zwrotnego z 22. X. 1931 r. — protokół Nr. 1.

Uchwalono następujące przesunięcie terminów spłat, należnych Funduszowi zwrotnemu w m. listopadzie i grudniu 1931 r. — z tytułu pożyczek udzielonych pracownikom:

- a) o okres 2-miesięczny w stosunku do rat, płatnych miesięcznie,
- b) o jedną kolejność pensyj dodatkowych (13-ej i 14-ej) w stosunku do rat, płatnych z 14-ej pensji r. b.

Uchwałę powyższą powzięto ze względu na trudności płatnicze pracowników, powstałe w związku z obniżką płac w Banku Polskim.

Ustalenie kolejności wypłat kapitału zwrotnego i udzielonych pożyczek, uchwalonych na posiedzeniu Zarządu w dn. 22. X. 1931 r.

Uchwała Zarządu Funduszu zwrotnego z 22. X. 1931 r.

W związku z napływem dużej ilości podań o wypłatę kapitału z Funduszu zwrotnego i udzielenie pożyczek na łączną sumę około zł 440.000, oraz ze względu na trudności upłynnienia części lokat, umieszczonych w papierach wartościowych — uchwalono wypłacić przyznane kwoty w miarę normalnych wpływów gotówkowych i wyznaczono terminy wypłat przyznanych kwot na ultimo października, listopada i grudnia 1931 r.

W związku z powyższem najbliższe posiedzenie, na którym uchwalane będą nowe wypłaty, odbędzie się w styczniu 1932 r., w którym to miesiącu wpłyną znaczniejsze kwoty z tytułu należności za kupony płatne.

Warunki udzielania z Funduszu emerytalnego pożyczek, zabezpieczonych hipotecznie.

Uchwała Zarządu Funduszu emerytalnego z 22. X. 1931 r. — protokół Nr. 9.

W myśl § 3 Przepisów dla Zarządów Funduszy emerytalnego i zwrotnego przysługuje Zarządowi Funduszu prawo lokaty kapitału w wierzytelnościach, zabezpieczonych na pierwszym miejscu i w pierwszej połowie wartości nieruchomości w formie pożyczek zabezpieczonych hipotecznie. Wobec napływu szeregu podań o udzielenie tego rodzaju pożyczek, ustalono dla tego typu lokaty następujące warunki:

- a) kwota udzielonej pożyczki opiewa na złote w złotych,
- b) termin spłaty pożyczki nie może przekraczać lat 15-tu,
- c) oprocentowanie pożyczek wynosi 8% w stosunku rocznym dla pożyczek, udzielanych pracownikom Banku Polskiego i Spółdzielniom Mieszkaniowym, których członkami są pracownicy Banku Polskiego, o ile pożyczka ma charakter budowlany, a mieszkanie służy dla własnego użytku pracownika (maximum 7 ubikacyj),
- d) oprocentowanie pożyczek, nieobjętych pkt. c) wynosi 9% w stosunku rocznym,
- e) wszelkie wydatki, związane z oceną nieruchomości i zabezpieczeniem pożyczek i t. p. ponosi w całości pożyczający,
- f) Spółdzielnie Budowlano-Mieszkaniowe winny, niezależnie od zabezpieczenia hipotecznego, dać solidarne poręczenie wszystkich członków, gwarantujące spłacalność pożyczki.

Ruch zapasów kruszcowo-walutowych w 1931 r. w bankach biletowych oraz stosunek tych zapasów do obiegu banknotów i natychmiast płatnych zobowiązań.

Zasadniczym objawem rozwijającego się od szeregu miesięcy międzynarodowego kryzysu walutowego są wprost kolosalne, o rozmiarach nieznanych historii finansów, zmiany w przegrupowaniu zapasów złota.

Ruch złota, zatraciwszy w latach powojennych, wobec trudności w swobodnym obrocie kapitałów, swą dotychczasową automatyczność, skierował się do krajów wierzycielskich kosztem odpływu z szeregu państw pozostałych. W rezultacie w jednych krajach zgromadziły się zapasy kruszczu, znacznie przekraczające ich potrzeby walutowe, podczas gdy w innych stale odczuwany brak złota paraliżuje normalny rozwój obrotu pieniężnego. Tak np. gdy we Francji na głowę ludności przypadało w końcu r. ub. około 460 zł. złota, w Szwajcarii — 300 zł., Belgii — 215 zł., Stanach Zjednoczonych — 210 zł., to w wielu innych krajach — zaledwie kilkanaście złotych na głowę, np. w Polsce — 18 zł., Bułgarii i Finlandji — 16 zł., Estonji — 14 zł., Jugosławii — 13 zł.

Zasadniczym kierunkiem ruchu złota już w czasie wojny a następnie i w latach powojennych stała się Ameryka, dokąd spływało złoto z dłużniczych wobec niej krajów Europy. Od 1929 r. rozpoczął się napływ złota do krajów wierzycielskich na kontynencie europejskim, a więc do Anglii, Holandji, Szwajcarii i Belgii, a przede wszystkim do Francji, której zapasy złota w końcu już 1929 r. osiągnęły przeszło 14 miliardów zł., wobec niespełna 6 miliardów zł. w 1925 r.

Trudności gospodarcze i polityczne w 1931 r. przyniosły silne zmiany w natężeniu, a nawet zasadniczo w kierunkach ruchu złota, jak to przedstawia poniższa tablica, obejmująca 26 banków biletowych, których zapasy złota wynosiły w końcu października r. b. około 82 miljardy zł. (Ogólny zapas złota w 45 najważniejszych krajach świata w sierpniu r. b. równał się 100 miliardom zł.):

1. Rezerwy kruszcowo-dewizowe.

(W milionach zł.).

NAZWA BANKU	Parytet w stosunku do złotego ¹⁾	Zapasy złota				Zapasy dewiz ²⁾				Razem rezerwa kruszcowo-dewizowa			
		w końcu				w końcu				w końcu			
		1930 r.	czerw. 1931 r.	wrześn. 1931 r.	paźdz. 1931 r.	1930 r.	czerw. 1931 r.	wrześn. 1931 r.	paźdz. 1931 r.	1930 r.	czerw. 1931 r.	wrześn. 1931 r.	paźdz. 1931 r.
1. Bank Angielski	43:381	6.403'0	7.084'1	5.847'8	5.886'8	—	—	—	—	6.403'0	7.084'1	5.847'8	5.886'8
2. „ Austriacki	125'43	268'9	268'7	237'7	237'7	247'8	166'9	143'9	140'7	516'7	435'6	331'6	378'4
3. „ Belgijski	24'788	1.700'9	1.777'6	3.094'7	3.182'1	1.202'8	1.033'0	—	—	2.903'7	2.860'6	3.094'7	3.182'1
4. „ Bułgarski	6'440	93'7	96'6	97'2	97'3	20'1	16'4	4'9	3'4	113'8	113'0	102'1	100'7
5. „ Czechosłowacki	26'411	408'1	406'8	401'5	410'0	646'3	507'4	310'9	256'4	1.054'4	914'2	712'4	636'4
6. „ Duński	238'88	410'9	410'4	392'0	392'2	19'1	10'0	7'4	5'5	430'0	420'4	393'4	397'7
7. „ Estoński	238'88	15'8	15'5	15'5	15'5	39'4	41'6	41'3	38'0	55'2	57'1	56'8	53'5
8. „ Finlandzki	22'450	67'6	67'8	67'7	68'6	182'5	148'7	103'8	82'0	250'1	216'5	171'5	150'6
9. „ Francuski	34'925	18.767'6	19.706'6	20.890'0	22.578'4	9.283'5	9.146'0	8.433'7	8.769'2	28.051'1	28.852'6	29.323'7	31.347'6
10. „ Gdański	173'52	—	—	27'2	37'8	72'4	?	45'3	46'7	72'4	?	72'5	84'5
11. „ Grecki	11'568	59'0	56'3	56'8	100'5	289'4	227'7	215'7	174'7	348'4	284'0	272'5	275'2
12. „ Hiszpański	172	4.195'2	4.172'0	3.915'9	3.861'3	191'8	182'8	438'9	492'6	4.387'0	4.354'8	4.354'8	4.356'9
13. „ Holenderski	358'31	1.527'1	1.782'2	2.517'1	2.995'1	884'3	818'7	784'0	357'6	2.411'4	2.600'9	3.301'1	3.352'7
14. „ Włoski	46'916	2.485'0	2.518'5	2.554'8	2.573'6	2.030'3	1.840'7	1.377'9	1.254'1	4.515'3	4.359'2	3.932'7	3.827'7
15. „ Jugosłowiański	15'699	169'6 ³⁾	241'8	260'1	275'8	203'4	117'9	63'5	89'4	376'0	339'7	328'6	365'2
16. „ Łotewski	172	41'5	41'5	41'3	54'2	63'3	37'2	33'0	23'4	104'8	78'7	79'3	77'6
17. „ Niemiecki	212'34	4.705'0	3.017'6	2.762'1	2.430'2	996'3	636'2	294'7	277'5	5.701'3	3.653'8	3.056'8	2.707'7
18. „ Norweski	238'88	349'7	349'7	281'9	282'1	82'9	51'4	84'8	26'0	432'6	401'1	366'7	308'1
19. „ Polski	—	562'2	567'8	568'1	594'0	288'4	230'5	115'8	78'3	850'6	798'3	683'9	672'3
20. „ Rosyjski	4'58691	2.321'0	2.458'6	2.619'1	2.843'9	238'5	238'5	229'3	211'0	2.559'5	2.697'1	2.818'4	3.054'9
21. „ Rumuński	5'332	494'6	471'2	476'8	477'6	93'1	88'9	80'0	92'7	587'7	560'1	556'8	570'3
22. „ Szwajcarski	172	1.226'2	1.444'1	2.921'8	3.762'5	592'9	707'3	586'0	172'3	1.819'1	2.151'4	3.507'8	3.934'8
23. „ Szwedzki	238'88	575'2	569'0	474'4	510'0	658'6	354'3	85'0	65'9	1.233'8	923'3	553'4	575'9
24. „ Węgierski	155'90	253'6	174'3	163'4	163'4	52'4	15'1	10'6	24'9	306'0	183'4	174'0	188'3
Razem w 24 bankach europ. .		47.101'4	47.693'7	50.684'9	53.833'6	18.382'5	16.667'2	13.500'4	12.682'3	65.483'9	64.365'9	64.183'3	66.515'9
Banki Federalne St. Zjedn. . .	8'9141	26.218'2	30.414'9	27.974'2	24.639'5	1.250'6 ⁴⁾	1.491'3 ⁴⁾	1.447'6 ⁴⁾	1.455'7 ⁴⁾	27.468'8	31.936'2	29.421'8	26.095'2
Bank Japoński	4'44329	3.670'2	3.782'6	3.570'2	3.181'0	232'8	304'8	295'9	298'1	3.903'0	4.087'4	3.863'1	3.479'1
Ogółem.		76.989'8	81.896'2	82.229'3	81.654'1	19.865'9	18.463'3	15.243'9	14.436'1	96.855'7	100.359'5	97.473'2	96.030'2

¹⁾ Według którego dokonano wszystkich przeliczeń.

²⁾ Uwzględniano wyłącznie tylko dewizy, służące jako pokrycie, o ile dany bank biletowy wyszczególniał je odrębnie; w innych bankach brano pod uwagę cały uwidoczniony zapas dewiz.

³⁾ Poza tem 18 milj. Din. srebra.

⁴⁾ Jako dewizy przyjęto pozycję bilansową: „Reserves other than gold”.

Ustalony od szeregu lat dopływ złota do Stanów Zjednoczonych i Anglii zanikł w drugim półroczu r. b., ustępując miejsca zjawisku wprost przeciwnemu. W porównaniu ze stanem z czerwca ubytek zapasów złota osiągnął do końca października w bankach federalnych około 5·8 miliardów zł., a w Banku Angielskim — 1·2 miljarda zł. Obok Stanów Zjednoczonych i Anglii wcześniej od nich ucieczką złota dotknięte zostały Niemcy, które szeregiem swych krachów bankowych rozpoczęły właściwy kryzys finansowy. W ciągu r. b. odpływ złota z Banku Rzeszy wyniósł 2·3 miljardy zł. Ogólnie biorąc z 26 podanych w tablicy banków biletowych ubytek zapasów złota w ciągu r. b. wykazuje 11 banków, mianowicie — poza bankami federalnymi, angielskim i niemieckim — japoński, hiszpański, węgierski, norweski, szwedzki, austriacki, rumuński i duński. W stosunku do własnych zapasów złota największy ich spadek miał miejsce w Niemczech — o 48%, na Węgrzech — o 36%, w Norwegii i Stanach Zjednoczonych — o 19%, Japonii — o 15%, Austrii i Szwecji — o 11%.

Repartycja odpływającego złota przypadła w udziale przedewszystkiem Francji, następnie Szwajcarii, Holandji, Belgii i innym mniejszym państwom. Rezerwy złota banku francuskiego w ciągu r. b. wzrosły o blisko 4 miljardy zł. (o 20%), szwajcarskiego — o 2·5 miljarda zł. (przeszło trzykrotnie), holenderskiego — o 1·5 miljarda zł. (prawie się podwoiły), belgijskiego — o 1·5 miljardy zł. (o 87%). Z mniejszych banków biletowych na uwagę zasługuje zwiększenie zapasów złota w banku greckim (prawie dwukrotnie) i jugosłowiańskim (o 63%), oraz utworzenie rezerwy kruszcowej przez bank gdański, który, w myśl uchwały senatu, oparł swą walutę na złocie, [zamiast jak dotychczas [na funcie.

Ogólny zapas złota w krajach, objętych zestawieniem, powiększył się w ciągu 10 miesięcy r. b. o blisko 4·7 miliardów zł., przyczem wzrost miał miejsce głównie w ciągu I półrocza, w następnych miesiącach postępował znacznie słabiej, a w ciągu października nastąpił nawet pewien spadek — w wysokości przeszło 0·5 miljarda zł. Przyrost złota w przytoczonych państwach należy tłumaczyć z jednej strony jego produkcją, z drugiej zaś — przypływem z krajów południowo-amerykańskich i innych (nieuwzględnionych w powyższej tablicy), zmuszonych do eksportu złota ze względu na swe ujemne bilanse płatnicze, które nie mogły być pokryte drogą zaciągania pożyczek zagranicznych.

Co się tyczy rezerw dewizowych, to — jak wykazuje powyższa tablica — ogólny ich zapas uległ w 1931 r. silnemu spadkowi, który jednak rozwijał się odwrotnie, niż wzrost zapasów złota; w pierwszym bowiem półroczu wyniósł zaledwie 1·4 miljarda zł., natomiast w ciągu 4-ch następnych miesięcy — zgórą 4 miljardy zł., łącznie zatem 5·4 miljardy zł., t. j. 27%. Spadek zapasu dewiz pozostaje w związku z kurczeniem się międzynarodowej wymiany towarowej oraz wyeliminowaniem przez szereg banków emisyjnych z rezerw dewizowo-walutowych, zaliczonych do pokrycia, zapasów walut i dewiz, opiewających na funty, jak również wymianą rezerw dewizowych na złoto.

Kurczenie się rezerw dewizowych jest zjawiskiem niemal powszechnem. Na 26 przytoczonych banków jedynie w 2-ch zaznaczył się ich wzrost: w banku hiszpańskim (przeszło 2½-krotnie) i japońskim (o 28%). Szereg banków, jak francuski, szwajcarski, holenderski, grecki, gdański, jugosłowiański, włoski, łotewski, polski i inne, przeprowadził zamianę poważnych części swych rezerw na złoto, bank belgijski zaś uczynił to nawet z całym zapasem swych rezerw. Stosunkowo największy ubytek rezerw walutowo-dewizowych, poza belgijskim, wykazują banki: szwedzki — o 90%, bułgarski — o 83%, polski — o 73%, duński i szwajcarski — o 71%, norweski — o 69%, łotewski — o 63%, czechosłowacki i holenderski — o 60%, jugosłowiański — o 57%.

W rezultacie wzrost rezerw złota i dewiz nastąpił tylko w 6-ciu bankach, a po wyeliminowaniu małego Gdańska i Rosji, która nie brała prawie udziału w ogólnym ruchu złotowo-dewizowym, właściwie tylko w czterech bankach: francuskim, szwajcarskim, holenderskim i belgijskim. Jednocześnie Stany Zjednoczone straciły swych rezerw przeszło 5·8 miljarda zł., Niemcy — 3 miljardy zł., Anglia — 1·2 miljardy zł. i Włochy — 0·7 miljarda zł. Procentowo spadek zapasów kruszcowo-dewizowych najsilniej zaznaczył się w Szwecji — o 53% i w Niemczech — o 52%, następnie w Finlandji — o 40%, na Węgrzech — o 38%, w Czechosłowacji — o 37%, Norwegii — o 29%, Austrii — o 27%, na Łotwie — o 26%, dalej w Polsce i Grecji — o 11%, najslabiej zaś w Hiszpanji — o 0·6%.

II. Obieg banknotów i natychmiast płatne zobowiązania.
(W milionach zł.).

NAZWA BANKU	Obieg banknotów				Natychmiast płatne zobowiązania				R A Z E M			
	w końcu				w końcu				w końcu			
	1930 r.	czerw. 1931 r.	wrześn. 1931 r.	paźdz. 1931 r.	1930 r.	czerw. 1931 r.	wrześn. 1931 r.	paźdz. 1931 r.	1930 r.	czerw. 1931 r.	wrześn. 1931 r.	paźdz. 1931 r.
1. Bank Angielski	15.993'9	15.504'4	15.495'7	15.443'6	7.600'4	6.290'2	6.303'3	5.787'0	23.599'3	21.794'6	21.799'0	21.230'7
2. „ Austrjacki	1.367'3	1.393'0	1.393'5	1.422'6	116'3	226'3	93'4	113'9	1.483'6	1.619'3	1.487'0	1.536'5
3. „ Belgijski	4.069'9	3.957'8	4.406'8	4.463'9	361'5	254'0	206'0	387'3	4.434'4	4.211'8	4.612'8	4.851'3
4. „ Bułgarski	212'2	211'5	214'8	205'1	99'6	92'7	79'4	82'1	311'8	304'2	294'2	287'2
5. „ Czechosłowacki	2.066'3	1.845'7	1.894'3	1.906'2	150'5	103'4	81'5	63'0	2.216'8	1.949'1	1.975'8	1.969'2
6. „ Duński	860'4	819'8	796'9	875'0	125'9	82'2	74'8	91'3	1.013'3	902'0	871'7	936'3
7. „ Estoński	76'9	76'7	82'2	91'0	36'8	34'2	29'9	25'6	113'7	110'8	112'1	116'6
8. „ Finlandzki	287'2	276'6	269'6	283'8	46'7	40'9	7'1	36'9	334'0	317'4	276'7	32'07
9. „ Francuski	27.569'0	26.867'0	28.468'7	29.210'8	7.928'6	8.277'3	8.940'0	10.890'2	35.497'6	35.144'2	37.408'7	40.101'0
10. „ Gdański	65'8	62'1	73'1	76'0	4'2	2'8	6'2	10'4	70'0	65'0	79'3	86'4
11. „ Grecki	555'6	492'2	511'5	497'0	199'9	167'6	73'5	89'9	755'5	659'8	585'0	586'9
12. „ Hiszpański	8.125'5	8.968'1	8.642'7	8.724'9	1.414'4	1.403'3	1.814'1	1.898'9	9.539'9	10.371'4	10.456'8	10.623'8
13. „ Holenderski	3.020'6	3.150'6	3.707'1	3.715'7	108'2	241'9	668'6	787'2	3.128'8	3.392'5	4.376'1	4.502'9
14. „ Włoski	7.356'7	6.888'8	6.794'0	6.658'1	666'6	846'6	897'9	808'6	8.023'3	7.735'4	7.691'9	7.466'7
15. „ Jugosłowiański	847'2	716'5	815'8	832'3	135'5	153'7	53'6	136'7	982'7	875'2	869'5	969'0
16. „ Łotewski	89'3	66'4	75'5	72'9	275'5	261'3	243'7	247'2	361'8	327'7	319'2	320'1
17. „ Niemiecki	10.146'2	9.119'4	9.787'2	10.077'4	1.384'0	844'9	1.302'5	1.100'1	11.530'3	9.964'3	11.089'7	11.177'6
18. „ Norweski	768'0	707'1	722'4	704'0	101'4	127'3	194'0	223'8	869'4	834'4	916'4	932'8
19. „ Polski	1.328'2	1.230'0	1.224'8	1.254'0	210'3	270'0	198'0	164'6	1.538'5	1.500'0	1.422'8	1.418'6
20. „ Rosyjski	9.633'0	10.412'0	11.591'0	11.591'0	—	—	—	—	9.633'0	10.412'0	11.591'0	11.591'0
21. „ Rumuński	1.045'3	997'9	1.163'3	1.239'3	270'7	376'4	325'7	321'4	1.316'0	1.374'3	1.489'0	1.560'7
22. „ Szwajcarski	1.826'8	1.854'2	2.514'6	2.575'9	416'4	542'3	1.231'3	1.605'8	2.243'2	2.396'5	3.746'0	4.181'7
23. „ Szwedzki	1.418'7	1.401'7	1.419'9	1.382'2	718'8	561'6	296'2	244'1	2.137'5	1.963'4	1.716'1	1.626'3
24. „ Węgierski	731'3	600'4	596'8	677'7	104'1	73'9	185'8	177'6	835'5	674'3	782'6	855'3
Banki federalne St. Zjednocz.	14.828'6	15.496'3	18.700'0	21.245'7	22.437'7	22.292'4	22.340'5	22.350'3	37.266'3	37.788'7	41.040'5	43.596'0
Bank Japoński	6.260'6	4.933'4	4.443'7	4.419'3	2.255'9	2.288'3	2.594'4	2.203'4	8.516'5	7.221'7	7.038'1	6.694'7

Zmiany, dokonywane się w obiegu banknotów, są nader symptomatyczne dla obecnej sytuacji. Normalnie rozmiar obiegu banknotów w krajach o walucie złotej rozszerza się lub zacieśnia według rytmu ogólnego rozwoju życia gospodarczego. W szczególności zaś obieg ten wzrasta, gdy ceny idą w górę, natomiast zmniejsza się ze spadkiem cen. Tymczasem obecnie w wielu krajach, pomimo zmniejszonych — z powodu spadku wytwórczości i cen — obrotów gospodarczych, wzrost obiegu banknotów stale postępuje naprzód. Zaznacza się to przede wszystkim ostatnio w Stanach Zjednoczonych, gdzie obieg banknotów w ciągu jednego tylko miesiąca października powiększył się o 2½ miljar-
da zł., a w ciągu 10 miesięcy r. b. o 6¼ miljar-
da zł., czyli o 43%. Znacznie wzrósł się również obieg banknotów we Francji, Holandji i Szwajcarii. Zjawisko to tłumaczy się potęgowaniem się procesu tezauryzacji środków pieniężnych zarówno przez własnych obywateli tych państw, jak i przez zagranicę. Poza tem wzrost obiegu banknotów nastąpił w Austrii, Danii, Hiszpanii, a przede wszystkim w Estonii i Rumunii, gdzie jednak tłumaczy się głównie koniecznością przyjsia z pomocą aparatowi kredytowemu wskutek nagłego wycofywania wkładów, względnie państwu na pokrycie niedoborów budżetowych. W pozostałych krajach obieg banknotów w porównaniu z końcem r. ub. uległ skurczeniu, najsilniejszemu w Japonii — o 28% i na Łotwie — o 18%, następnie w Grecji — o 10%, we Włoszech — o 9%, w Norwegii i Czechosłowacji — o 8%, na Węgrzech — o 7%, w Polsce — o 6%.

Co do kształtowania się stanu natychmiast płatnych zobowiązań banków biletowych, to, ogólnie biorąc, z nielicznymi tylko wyjątkami zobowiązania te w krajach dłużniczych, na skutek wzmoczonego zapotrzebowania pieniądza ze strony wkradawców prywatnych jak również kurczenia się rezerw skarbowych, uległy silnemu zmniejszeniu. W krajach wierzycielskich natomiast natychmiast płatne zobowiązania naogół poważnie się podniosły, z wyjątkiem jedynie krajów bezpośrednio dotkniętych kryzysem walutowym, jak np. Anglja. Szczególnie duży wzrost tej pozycji notuje Holandja i Szwajcarya, pierwsza — przeszło 7-miokrotny, druga — prawie 4-krotny. Bardzo poważnie wzrosły natychmiast płatne zobowiązania również we Francji. Kraje te obecnie w okresie powszechnego braku zaufania uważane są za najbezpieczniejsze schronienia dla pieniądza, który przeto napływa do nich ze wszystkich stron, pomimo że depozyty te leżą często bez żadnego oprocentowania. Z pośród wyjątków od ogólnej linii kształtowania się stanu natychmiast płatnych zobowiązań wysuwają się Węgry, które, chociaż są krajem wybitnie dłużniczym, wykazują jednak stosunkowo poważny wzrost omawianej pozycji i to przy jednoczesnym poważnym skurczeniu się rezerw skarbowych w instytucji emisyjnej. Znaczne zwiększenie natychmiast płatnych zobowiązań banku węgierskiego należałoby tłumaczyć obciążeniem tego ra-

chunku z tytułu zaciągniętych przez Węgry pożyczek zagranicznych. Pod względem natężenia spadku natychmiast płatnych zobowiązań na pierwsze miejsce występuje Szwecja — o 66%, kolei Czechosłowacja — o 58%, Grecja — o 55%, Danja — o 40%, Estonia — o 30%, Anglja — o 24%, Polska — o 22%, Finlandja — o 21% i t. d.

III. Pokrycie obiegu i natychmiast płatnych zobowiązań. (W procentach)

NAZWA BANKU	kruszcowe:				kruszcowo-dewizowe:			
	w końcu				w końcu			
	1930 r.	czerw. 1931 r.	wrześn. 1931 r.	paźdz. 1931 r.	1930 r.	czerw. 1931 r.	wrześn. 1931 r.	paźdz. 1931 r.
1. Bank Angielski	27·1	32·5	26·8	27·7	27·1	32·5	26·8	27·7
2. „ Austrjacki	18·1	16·6	16·0	15·5	34·8	26·9	25·7	24·6
3. „ Belgijski	38·4	42·2	67·1	65·6	65·5	67·9	67·1	65·6
4. „ Bułgarski	30·0	31·8	33·0	33·9	36·5	37·2	31·7	35·1
5. „ Czechosłowacki	18·4	20·9	20·3	20·8	47·6	46·9	36·1	33·8
6. „ Duński	40·6	45·5	45·0	40·6	42·4	46·6	45·8	41·2
7. „ Estoński	13·9	14·0	13·8	13·3	48·5	51·5	50·7	45·9
8. „ Finlandzki	20·2	21·4	24·5	21·4	74·9	68·2	62·0	47·0
9. „ Francuski	52·9	56·1	57·0	56·3	79·0	82·1	78·4	78·2
10. „ Gdański	—	—	34·3	43·7	103·4	?	91·4	97·8
11. „ Grecki	7·8	8·9	9·7	17·1	46·1	43·1	46·6	46·9
12. „ Hiszpański	44·0	40·2	37·4	36·4	46·0	42·0	41·6	41·0
13. „ Holenderski	48·8	52·5	57·5	66·5	77·1	76·7	75·4	74·5
14. „ Włoski	31·0	32·6	33·2	31·5	56·3	56·4	51·1	51·3
15. „ Jugosłowiański	17·3	27·6	29·9	28·5	38·3	41·1	37·8	37·7
16. „ Łotewski	11·4	12·7	12·9	16·9	28·7	24·0	24·8	24·2
17. „ Niemiecki	40·8	30·3	24·9	21·7	49·4	36·7	27·6	24·2
18. „ Norweski	40·2	41·9	30·8	30·2	49·8	48·1	40·0	33·0
19. „ Polski	36·5	37·9	39·9	41·9	55·3	53·2	48·1	47·4
20. „ Rosyjski	24·1	23·6	22·6	24·5	26·6	25·9	24·6	26·4
21. „ Rumuński	37·6	34·3	32·0	30·6	44·7	40·8	37·4	36·5
22. „ Szwajcarski	54·7	60·3	78·0	90·0	81·1	89·8	93·6	94·1
23. „ Szwedzki	26·9	29·0	27·6	31·4	57·7	47·0	32·6	33·1
24. „ Węgierski	30·4	25·8	20·9	19·1	36·6	28·1	22·2	22·0
Przeciętne dla 24 banków europejskich	30·9	32·1	33·1	34·5	52·2	48·4	45·1	45·4
Banki federalne Stanów Zjednocz. . .	70·4	80·5	68·2	56·5	73·7	84·4	71·7	59·9
Bank Japoński	43·1	52·4	50·7	47·5	45·8	56·6	54·9	52·0

W rezultacie wyżej omówionego ruchu złota oraz kształtowania się poziomu obiegu banknotów i natychmiast płatnych zobowiązań pokrycie kruszcowe w poszczególnych bankach uległo mniej lub więcej poważnym zmianom. W krajach, dotkniętych odpływem złota, zaznaczył się silny spadek pokrycia, tem bardziej, że poziom obiegu banknotów i natychmiast płatnych zobowiązań nie zmniejszył się w nich albo niemal wcale (Niemcy), albo nawet uległ wzmożeniu (przedewszystkiem Stany Zjednoczone, następnie Rumunja, Norwegja, Austria, Estonia i Węgry). Stosunek rezerw złota do obiegu banknotów i natychmiast płatnych zobowiązań najsilniej obniżył się w Niemczech — o 47%, następnie na Węgrzech — o 37%, w Stanach Zjednoczonych — o 30%, w Norwegji — o 24%, w Rumunji — o 20%, w Hiszpanji — o 17%, w Austrii — o 14%. Wzrost pokrycia natomiast nastąpił oczywiście przede wszystkim w tych krajach wierzycielskich, do których napłynął kruszec z tytułu wycofywania przez nie kredytów krótkoterminowych z Anglii i Stanów Zjednoczonych. Wobec jednak powstałego tam właśnie zwiększenia się obiegu banknotów i natychmiast płatnych zobowiązań, pokrycie wzrosło niewspółmiernie słabiej od dopływu złota. Z pośród krajów dłużniczych wzrost pokrycia złotem miał miejsce w tej ich liczbie, która po załamaniu się funta w obawie przed zachwianiem się innych walut podjęła gromadzenie złota drogą zamiany na nie posiadanych rezerw walutowo-dewizowych. Stosunkowo najsilniej wzrosło pokrycie kruszcowe w Grecji — o 120%, Jugosławji — o 65%, Szwajcarji — o 64%, Belgji — o 52%, na Łotwie — o 50%, w Holandji — o 36%, Szwecji — o 17%, Polsce — o 15%.

Pokrycie kruszcowo-walutowe natomiast skurczyło się we wszystkich państwach, z wyjątkiem tylko Szwajcarji i Grecji. W pierwszej podniosło się z 81% do 94%, w drugiej zaś nie wykazało prawie żadnej zmiany. Spadek pokrycia kruszcowo-walutowego najsilniej wystąpił również w Niemczech — o 51%, następnie w Szwecji — o 43%, na Węgrzech — o 40%, w Finlandji — o 37%, Norwegji — o 34%, Austrii — o 30%, Czechosłowacji — o 29%, Rumunji — o 19%, Stanach Zjednoczonych — o 17%, na Łotwie — o 15% i wreszcie w Polsce — o 14%. Ta ostatnia przeto pod względem natężenia spadku pokrycia kruszcowo-walutowego zajmuje w szeregu tych państw dopiero 11 miejsce, zaś pod względem wysokości pokrycia — miejsce 9-te, przewyższając w tym względzie nie tylko kraje, powstałe po wojnie, lecz szereg przedwojennych, jak Hiszpanję, kraje skandynawskie, Grecję i Rumunję.

Spółdzielnie kredytowe.

Obok banków ważnym składnikiem rynku pieniężnego są spółdzielnie kredytowe, które pracują prawie wyłącznie wśród drobnych rolników, kupców i rzemieślników. Zadanie spółdzielni polega na wydobywaniu wszystkich możliwych oszczędności z pośród tych warstw, a z drugiej strony na dostarczaniu tym warstwom jak najtańszego kredytu. Pracując bardzo owocnie w obydwóch kierunkach, spółdzielnie odgrywały już przed wojną dużą rolę w strukturze kredytowej kraju, gromadziły bowiem około 36% ogólnej sumy wkładów oraz dostarczały około 23% sumy kredytów krótkoterminowych, czyli znacznie więcej, aniżeli banki akcyjne. Dzięki tak poważnym środkom mogły one wraz ze spółdzielniami innego typu, mianowicie rolniczymi, spożywczymi, mleczarskimi i t. p. utworzyć cztery centrale pieniężne, które, jako zbiornice kapitałów spółdzielczych, należały do poważniejszych banków w kraju.

Długotrwała wojna a następnie inflacja zniszczyła prawie całkowicie dorobek pracy spółdzielni. W tym okresie stopniały ich kapitały własne oraz wkłady a ponadto zachwiana została wśród ogółu wiara w wartość i potrzebę oszczędzania. Pozbawione dopływu nowych wkładów spółdzielnie nie zaprzestały zupełnie działalności kredytowej jedynie tylko dlatego, że otrzymywały fundusze publiczne do rozdziału wśród warstw średnich, które w przeciwnym razie pozbawione byłyby zupełnie kredytu. Ze wspomnianych czterech central pieniężnych dwie przeszły w ręce prywatne, ponieważ spółdzielnie nie mogły brać udziału w emisjach ich akcji skutkiem dewaluacji środków obrotowych. Wpływ spółdzielni zabezpieczony został tylko na pozostałe dwie centrale pieniężne, mianowicie na Bank Związku Spółek Zarobkowych i Centralną Kasę Spółek Rolniczych, drogą udziału w kapitałach zakładowych oraz we władzach tych instytucyj. Poza tem w ostatnich latach powstało kilka innych central pieniężnych, z których jedną założyły spółdzielnie żydowskie, dwie — spółdzielnie ukraińskie i dwie — spółdzielnie niemieckie; jednakże centrale te należą do mniejszych instytucyj finansowych.

Zakończenie okresu inflacyjnego w końcu 1923 roku umożliwiło racjonalną gospodarkę spółdzielni, które odtąd stopniowo odzyskują dawną żywotność i zaufanie ludności. Corocznie wzrasta ilość tych instytucyj tak, że stan ich podnosi się do 5.024 w 1929 roku, dla którego zdołano zgromadzić dopiero teraz dane statystyczne, dotyczące wszystkich spółdzielni. Liczba członków, przypadających na każdą spółdzielnię, również wzrasta wydatnie, przekraczając obecnie 320 osób. Zgodnie z rolniczym charakterem kraju najbardziej liczebną grupę wśród członków spółdzielni stanowią rolnicy, mianowicie 63%, później przemysłowcy i rzemieślnicy 14%, kupcy 8%, urzędnicy 7%, robotnicy 3% i t. p.

Jednocześnie zabrały się spółdzielnie bardzo skutecznie do odbudowy utraconych poprzednio kapitałów obrotowych drogą podnoszenia udziałów, dopełniania rezerw oraz intensywnego gromadzenia oszczędności. Jak owocne były te wysiłki świadczy o tem ciągły wzrost tych kapitałów, uwidocznionych poniżej w bilansach za lata 1924—1929 tak, że ich przeciętna suma, przypadająca w końcu 1929 roku na jedną spółdzielnię, wynosiła 152 tys. zł., to znaczy była przeszło dziesięciokrotnie większa, aniżeli w końcu 1924 roku. Niewątpliwie wysokość tej sumy jest stosunkowo niewielka, zwłaszcza w porównaniu z okresem przedwojennym, a przyczyną tego jest zubożenie tych warstw, wśród których spółdzielnie pracują.

Bilanse spółdzielni kredytowych.

(W tysiącach złotych).

	1924	1925	1926	1927	1928	1929
Stan czynny						
Kasa	2.354	4.288	6.766	11.519	16.929	19.531
Banki i lokaty	—	3.621	7.493	10.121	19.215	27.215
Dłużnicy	44.578	85.701	146.265	299.998	456.131	572.010
Ruchomości i nieruchomości	11.436	13.591	15.254	18.497	23.979	27.859
Inne	7.745	13.974	35.402	84.976	131.734	67.788
Strata	125	942	1.128	1.062	708	1.252
	66.238	122.117	212.308	426.173	648.756	715.655
Stan bierny						
Udziały	4.865	13.592	21.822	38.921	63.825	80.736
Fundusz zasobowy	9.549	13.278	16.923	22.215	31.003	37.681
Wkłady oszczędnościowe	19.121	35.582	82.984	159.250	261.871	337.724
Banki	31.221	31.596	33.403	80.761	37.546	38.762
Inni wierzyciele	—	12.416	20.378	38.529	133.842	155.900
Inne	—	13.729	33.541	81.471	113.054	55.485
Czysta nadwyżka	1.482	1.924	3.257	5.026	7.615	9.387
	66.238	122.117	212.308	426.173	648.756	715.655

Większą część kapitałów obrotowych stanowią kapitały obce, których przyrostowi nie mogą dotrzymać środki własne. W ogólnej sumie kapitałów obrotowych środki obce stanowiły w 1924 roku — 78%, w 1926 r. — 82%, a w 1929 r. — 83%. W latach 1924 i 1925 obce środki obrotowe składały się w szerszym zakresie z droższych kredytów bankowych, aniżeli z wkładów oszczędnościowych. Jednak dzięki rozwijanej energii w kierunku organizowania i skupiania oszczędności suma ich podwajała się corocznie do 1927 roku włącznie, poczem wzrastała stosunkowo wolniej. W rezultacie już w roku 1926 wkłady oszczędnościowe wykazały poważniejszą przewagę nad kredytami bankowymi, a w następnych latach znacznie tę przewagę zwiększyły. Opierając się zatem w pierwszym rzędzie na środkach, zebranych na miejscu, a w drugim dopiero na kredytach, uzyskanych w bankach, spółdzielnie stwarzają sobie zdrowe podstawy, które decydują o ich odporności na niekorzystne warunki.

Istnienie i rozwój spółdzielni warunkują jednak udziały, które wraz z rezerwami umożliwiają im udzielanie taniego kredytu, a ponadto stanowią gwarancję łatwiejszego przebrnięcia trudności w okresie kryzysu gospodarczego. Spółdzielnie doceniają w pełni to znaczenie udziałów i rezerw, i czynią duże starania, ażeby je powiększać. Dzięki temu odbudowa kapitałów własnych posuwa się szybko naprzód tak, że przeciętna ich suma, przypadająca na jedną spółdzielnię, wzrosła z 1.000 zł. w 1924 roku do 16.000 zł. w 1929 roku, mimo że w tym czasie przybyło wiele nowych, a więc niezasobnych spółdzielni.

Równolegle do wzrostu kapitałów obrotowych rozwija się działalność kredytowa spółdzielni. Działalność ta polega na udzielaniu pożyczek wyłącznie krótkoterminowych i to pożyczek drobnych, chodzi bowiem o to, ażeby podzielić posiadane środki obrotowe pomiędzy jak największą ilość osób. Stały wzrost tych środków pozwalał jednak na udzielanie coraz większych pożyczek tak, że gdy w 1925 roku przeciętna pożyczka na członka wynosiła 431 złotych, to w 1927 roku już 779 złotych, a w 1929 roku 856 złotych. Suma takich pożyczek wzrasta bardzo silnie z roku na rok, co wykazują wspomniane bilanse, lecz mimo to daleka jest jeszcze od zaspokojenia silnego głodu gotówkowego, jaki odczuwany jest wśród warstw średnich, a zwłaszcza wśród ludności wiejskiej. Zasada jest udzielać pożyczek, nie przekraczających 10% ogólnego kapitału udziałowego spółdzielni, co ma również tę dobrą stronę, że zabezpiecza instytucji należytą płynność.

Istniejący od 1929 roku kryzys gospodarczy wywołał pogorszenie się sytuacji materialnej szerokich warstw ludności i przez to osłabił tempo rozwoju spółdzielni, przede wszystkim w zakresie gromadzenia wkładów, a następnie udzielania pożyczek. Trzeba jednak zapisać na dobro spółdzielni to, że w tym okresie nie poszły one drogą sztucznego podniecania konsumpcji zapomocą łatwych kredytów, ale ograniczyły swe obroty, przystosowując je do siły nabywczej członków. Dzięki przestrzeganiu terminów w ściąganiu wierzytelności zachowywana jest dostateczna płynność środków obrotowych. Jednocześnie spółdzielnie utrzymują obecnie wysokie rezerwy gotówkowe oraz unikają wyczerpania redyskonta w swej centrali, względnie w Banku Polskim. Tej ostrożnej działalności należy przypisać fakt, że spółdzielnie nie były narażone dotychczas na wycofywanie wkładów i nie przechodziły z tego powodu żadnych trudności.

Od chwili zatem ustabilizowania pieniądza spółdzielnie kredytowe wykazały duży rozwój pod względem liczby swych członków, kapitałów własnych, wkładów oraz działalności kredytowej. Pod wpływem niekorzystnej konjunktury tempo tego rozwoju osłabło począwszy od 1929 roku, jednakże nie zostało powstrzymane. W końcu 1929 roku spółdzielnie kredytowe posiadały 338 milj. zł. wkładów oszczędnościowych, co stanowiło 12% ogólnej sumy wkładów w Polsce. W tym samym czasie suma kredytów krótkoterminowych, udzielonych przez nie, wynosiła 572 milj. zł., t. j. 18% ogólnej sumy kredytów. Niewątpliwie późniejsza ich działalność rozwinęła się tak, że udział ich zarówno w ogólnej sumie wkładów jak i kredytów stał się korzystniejszy, jednakże daleki jest nadal od tego, jaki był przed wojną. Należy oczekiwać, że w najbliższych paru latach spółdzielnie odzyskają dawne swe stanowisko zarówno w rozdziale kredytu jak i w gromadzeniu oszczędności.